

Stručni rad

UDK 821.163.4.09-31

Aleksandar RADOMAN (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

aleksandar.radoman@fcjk.me

DRAGOCJEN PRILOG PROUČAVANJU PEKIĆEVA KNJIŽEVNOG PRVIJENCA

(Milan Marković, *Dekonstrukcija hrišćanskoga mita u Pekićevu „Vremenu čuda“*, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, 2018)

Studija *Dekonstrukcija hrišćanskoga mita u Pekićevu „Vremenu čuda“* Milana Markovića 21. je izdanje biblioteke Montenegrina, u kojoj se publikuju izdanja iz oblasti književne i jezikoslovne montenegrizike Fakulteta za crnogorski jezik i književnost. Uz knjigu posvećenu pripovjednim opusima Huseina Bašića i Zuvdije Hodžića, autora Ethema Mandića, objavljenu takođe u biblioteci „Montenegrina“, ova Markovićeva knjiga zalazi u prostor koji bismo još uvijek mogli smatrati savremenom književnošću. Pri svemu tome, Marković je odabrao da na analitički osoben način u centar interesovanja postavi prvijenac crnogorskoga i južnoslovenskoga klasika Borislava Pekića. Da je Pekić već dosegao status klasika u južnoslovenskoj interliterarnoj zajednici možda ponajbolje dokazuje podatak da su njegovu djelu posvećene već brojne magistarske i doktorske radnje, zbornici radova, na stotine studija i na desetine književnonaučnih monografija. I crnogorska akademska zajednica pokazuje znatno interesovanje za voluminozno djelo Borislava Pekića; razvidno je to iz činjenice da su u potonjih desetak godina u Crnoj Gori odbranjena nekoliko magistarska rada te objavljeno nekoliko zbornika i knjiga, od kojih bi ovom prilikom vrijedno bilo pomenuti značajnu naratološku monografiju Sanje Vojinović *Kodovi Borislava Pekića*.

Ipak, u obilju literature o Pekićevu stvaralaštvu do pojave Markovićeve knjige izostala je jedna cjelovita monografija o *Vremenu čuda*. Kao da je na njegovu književnonaučnu recepciju uticalo to što je i sam autor nerado govorio o svojoj prvoj knjizi. Ne manje od toga sigurno je da je ta knjiga i svojim tipološkim i genološkim karakteristikama bila zahtjevan izazov za savremene tumače književnosti, često zarobljene svojevršnim metodološkim dogmatizmom, usmjerene na jednoobrazne modele interpretacije. Nasuprot pomodnim nastojanjima da se književno djelo svede na „ajnstajnovsku formulu“, Marko-

vić je svojom monografijom pokazao, kako bi to rekao Kiš, „da se djelo može raščiniti na proste činioce, kao sat, i da se može ponovo sastaviti da kuca kao ljudsko srce.“

Moglo bi se, dakle, reći da je prvorazredni kvalitet ove knjige to što njen autor nije analizi djela pristupio iz neke krute, unaprijed zacrtane teorijske perspektive već je posežući za svojevrsnim metodološkim eklekticismom pažljivo tragao za najprimjerenijim metodama tumačenja Pekićeva teksta. Stoga je u knjizi prisutan širok raspon hermeneutičkih modela, od antropološkoga, mitološkoga, do naratološkoga ili poststrukturalističkoga. Pri svemu tome, autor tekst jednovremeno analizira i na planu mikrocjelina, koje bi se terminologijom Borisa Tomaševskog mogle označiti kao novele, i na planu ciklizacije tih mikrocjelina u svojevrsnu hibridnu makrocjelinu, kojoj Pekić u podnaslovu daje žanrovski signal „povest“, a za koju se u kritici srijeće nekoliko imenovanja, poput „vijenac pripovjedaka“, „roman“ i sl., ali i na planu odnosa prema hipotekstu – Bibliji. Takvim svojim holističkim pristupom autor je osvijetlio ne samo osnovne poetičke pretpostavke *Vremena čuda*, već ukazao i na to da se ovo djelo svojom antropološkom orijentacijom skladno uklapa u ukupni Pekićev opus. Premda je težište analize usmjereno na mit i mitske obrasce hrišćanske provenijencije, kako to sama apokrifna priroda ovoga teksta nalaže, Marković precizno detektuje i šire socio-kulturno usmjerenje Pekićeva djela: „U *Vremenu čuda* autor dekonstruiše hrišćanstvo i njegovo nesporno ideološko funkcionisanje, ali i cjelokupnu zapadnu civilizaciju podvrgavajući kritici kulturni metamodel izgrađen na temeljima hrišćanske doktrine. Time se otkriva da je njegova kritika direktno usmjerena ne samo ka hrišćanstvu kao religiji, već i ka cijeloj *mitologizovanoj predstavi koju svaka kultura stvara kao svoj idejni autoportret*.“

Monografiju čine predgovor, uvod, tri poglavlja u okviru kojih je dat veći broj potpoglavlja, slijede zaključci te literatura i indeks imena.

U prvome poglavlju nahode se cjeline „Odnos prema mitu“, „Mitsko vrijeme“, „Mit i književnost“, „Tematizacija kategorije vremena“, „Dekonstrukcija hrišćanskoga mita“, „Odnos prema Bibliji“ i „Geneza narativnih žanrova“. Polazeći od pitanja što se nalazi u centru Pekićeva literarnog interesovanja, Marković u ovome poglavlju osvjetljava pojam mitomahije kao osnovnoga idejno-tematskoga obilježja Pekićeve poetike. To otvara prostor za širu skicu interdisciplinarnoga pristupa fenomenu mita i tumačenja toga fenomena u kontekstu njegove upotrebe u *Vremenu čuda*. Na tome tragu autor posebnu pažnju poklanja tematizaciji kategorije vremena (koje razvrstava na subjektivno, objektivno i mitsko vrijeme), dekonstrukciji hrišćanskoga mita te izuzetno složene odnosu teksta prema Bibliji kao hipotekstu. Marković primjećuje: „*Vreme čuda* tako postaje sinoptički, sveobuhvatni tekst koji je or-

ganizovan montažno-kolažnom metodom prezentacije narativnoga materijala, pri čemu događaji koji se nalaze u pozadini nekog od narativa mogu postati centralni nosioci značenja u nekom drugom narativu, i obrnuto.“ Raspravljajući o genološkim osobinama Pekićeva teksta autor studije ukazuje na pojam manipeje koji je svoje mjesto u teoriji književnosti zavrijedio zahvaljujući proučavanjima Mihaila Bahtina. Nadovezujući se na Bahtina Marković uvodi taj pojam u analizu *Vremena čuda*, ističući da je za manipeju karakteristično široko korišćenje umetnutih žanrova koji se nalaze na različitim distancama od fundamentalnog autorova stava te da je u njima u različitim stepenima zastupljena parodičnost i objektivnost. Marković je mišljenja da je hibridnost i narativna raznolikost Pekićeva teksta funkcionalno iskorišćena da kroz paralelizam aspekata prikaže ideju o nemogućnosti spasenja na što više načina i s jakim alegorijskim konotacijama. „Time se osnovna ideja lajtmotivski dodatno semantički produbljuje i opterećuje, čime implicitno sugerise pogubnost svih ideologija koje čovjeka doživljavaju kao objekat za dostizanje sopstvenih ciljeva, a ne kao subjekta sa mogućnostima slobodnog djelovanja.“

Poglavlje knjige koje započinje cjelinom „Fiat lux“ sastavljeno je od većeg broja potpoglavlja, u kojima autor polazeći od metatekstualnih relacija s Biblijom analizira pojedine segmente *Vremena čuda* iz uvodnoga teksta „Blaga vest“ i prvoga potciklusa knjige koji nosi naziv „Vreme čuda“. U cjelinama „Blaga vest“, „Čudo u Kani“, „Čudo u Jabnelu – ili neka stari Bog ustupi mjesto novom“, „Čudo u Jerusalimu“, „Čudo u Siloamu“, „Čudo u Gadari“, „Čudo u Magdali“ i „Čudo u Vitani“, koje čine to središnje poglavlje knjige, autor pretežno iz naratološke perspektive analizira prvi dio Pekićeva proznoga prvijenca, slijedeći naslove mikrocjelina koje je formulisao sam Pekić.

Slijedeći strukturu *Vremena čuda* Marković oblikuje i strukturu preostalog dijela svoje knjige, pa se završno poglavlje monografije koje počinje potpoglavljem „Smrt na Hinomu“, baš kao i uvodni tekst Pekićeva potciklusa „Vreme umiranja“, odnosi na onaj dio Pekićeva djela u kojem se nakon okončanja novozavjetne Hristove povijesti svjedoči posljedicama njegovih čudotvorstava koja su uvod u njegovo žrtvovanje i uskrsnuće kao ultimativni dokaz vjerodostojnosti njegova učenja. I u tome poglavlju koje još čine cjeline istoga naziva kao i Pekićeve narativne mikrocjeline „Smrt na Moriji“, „Smrt na Gavati“ i „Smrt na Golgoti“ autor je posegao za naratološkim instrumentarijem analize Pekićeva djela.

U zaključku studije Marković ističe: „Bez obzira na to što Pekić obrađuje poznate mitove, narative i scene koristeći naizgled tradicionalne književne forme, autor ih revitalizuje sopstvenim poetičkim vizijama i tehnikama, čime ne samo što bogati sopstveni tekst, već i tekst sa kojim stvara intertekstu-

alne relacije. Zato *Vreme čuda* nije negacija Biblije, već njeno novo, kritičko čitanje u kojemu hrišćanski mit postaje praobrazac svih okoštalih dogmi koje vrlo lako može razoriti i sama logika na kojoj su izgrađene.“

Knjiga Milana Markovića *Dekonstrukcija hrišćanskoga mita u Pekiće-
vu „Vremenu čuda“*, pored drugih svojih nespornih vrijednosti, ima poseban značaj u savremenoj književnoj montenegristici kao studija koja svojim osobnim metodološkim pristupom otvara nove mogućnosti čitanja i tumačenja književnoga teksta. Kao prva cjelovita monografija o Pekiće-
vu literarnom prvijencu, uspjelo osvjetljavajući slojevitost njegova prosedea, ova knjiga nesumnjivo pripada krugu najvrednijih monografija o književnome djelu Borislava Pekića.